

İdeallerinin Çöküşü mü Yoksa Tek İdeal mi?

V. Solovyov'un *Deccal'e Dair Kısa Hikâyesi*

The Collapse of Ideals or the Sole Ideal? V. Solovyov's *Short Story on the Antichrist*

Nazan Coşkun*

Öz

Bu çalışmanın konusunu Rus düşünür Vladimir Solovyov'un (1853-1900) ölümünden hemen önce yayımlanan *Savaş, İlerleme ve Tarihin Sonuna Dair Üç Sohbet* (1900) başlıklı eserinin sonunda yer alan *Deccal'e Dair Kısa Hikâye* (Три разговора о войне, прогрессе и конце всемирной истории, со включением краткой повести об антихристе) oluşturmaktadır. Bu seçimi belirleyen başlıca etken; bu eserin düşünürün neredeyse tüm felsefi yaratıcılığı boyunca insanlığın Mesih'le birliği ve kiliselerin birleşmesinden oluşan teokrazi idealiyle yollarını ayırması ve yaşamının sonunda içine düştüğü hayal kırıklığı döneminin yansıması bağlamında keskin bir dönüşümün eseri olarak değerlendirilmesidir. Bu nedenle çalışmamızda bu genel kabulü oluşturan süreç ve *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'nin detaylı bir içerik analizi yapılmış, yazara dönük eleştiri ve betimleyici yöntemle bu genel kabul üzerine bir sonuca varılmıştır. Solovyov, evrensel idealleriyle

Geliş tarihi (Received): 11-03-2025 Kabul tarihi (Accepted): 10-11-2025

* Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü. Konya-Türkiye/ Assoc. Prof. Dr. Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Russian Language and Literature. na-zan_coskun@yahoo.com. ORCID ID: 0000-0001-7748-5219

örtüşmeyen Rusya gerçekliği ve bizzat deneyimlediği şeytanla karşılaşma, yaklaşan ölüm sezgisi gibi olgular bağlamında bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Bununla birlikte Deccal hikâyesi ile özdeşlik kurulması noktasında ise iki farklı hususu birbirinden ayırmak gerektiğinin altı çizilmelidir. Solovyov'un Deccal hikâyesi araştırmacıların hayal kırıklığı ve geçmiş ideallerden vazgeçme olarak adlandırdıkları yaratıcılığının üçüncü dönemiyle uygunluk içinde Avrupa ve Rusya için Moğol boyunduruğuna dayanan bir yıkımla başlar. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, eserde Deccal hükümdarlığının gelişim sürecinin ve nasıl sona erdiğinin aktarımıdır. Bu çerçevede çalışmamız kapsamında Solovyov'un Deccal krallığının gücünü değil, sahteliğini ve yıkılışını göstermek istediği sonucuna varılmış ve tüm felsefi görüşleri ile uyumlu olarak Mesih'e dair son sözünü söylediği görüşü savunulmuştur.

Anahtar sözcükler: *Solovyov, Deccal, Mesih, Üç Sohbet, Teokrasi*

Abstract

This study focuses on the *Short Story of the Antichrist*, found at the end of the work *War, Progress, and the End of History: Three Conversations*, written by the Russian philosopher Vladimir Solovyov and published shortly before his death. The primary factor behind this choice is the evaluation of this work as a product of a sharp transformation, reflecting Solovyov's departure from the ideal of theocracy, comprising the unity of humanity with the Messiah and the union of churches, which had dominated nearly all of his philosophical creativity, and the period of disillusionment he fell into at the end of his life. Therefore, in our study, the process that constitutes this general acceptance and the *Short Story of the Antichrist* are thoroughly analyzed, and a conclusion is drawn on this general acceptance using a critical and descriptive method towards the author. Solovyov was disillusioned by the reality of Russia, a reality that did not coincide with his universal ideals, and by the phenomena he personally experienced, including an encounter with the devil and the intuition of impending death. However, it is important to distinguish between two different aspects when associating this with the *Short Story of the Antichrist*. Solovyov's *Story of the Antichrist* aligns with what researchers refer to as the third period of his creativity, marked by disillusionment and the abandonment of past ideals, beginning with destruction based on the Mongol yoke for Europe and Russia. Nonetheless, attention must be paid to how the story conveys the development and eventual downfall of the Antichrist's reign. In this context, our study concludes that Solovyov sought to highlight not the power of the Antichrist's kingdom but its falseness and inevitable downfall, arguing that, in harmony with all his philosophical views, he delivered his final word on the Messiah.

Keywords: *Solovyov, Antichrist, Messiah, three conversations, theocracy*

Extended summary

In our study, we focus on the work titled *A Short Story of the Antichrist* (Три разговора о войне, прогрессе и конце всемирной истории, со включением краткой повести об антихристе), which appears at the end of Russian thinker Vladimir Solovyov's book *Three Conversations on War, Progress, and the End of World History*, published shortly before his

death. The primary reason behind this choice is that this work is regarded as the product of a sharp transformation, reflecting Solovyov's departure from the ideal of theocracy—comprising the unity of humanity with the Messiah and the unification of churches—that had shaped almost all of his philosophical creativity, and marking the period of disillusionment he experienced at the end of his life. In this context, the main question of our study is whether the work can be considered as Solovyov's renunciation of his former ideals.

Many scholars draw a connection between the collapse of Solovyov's ideals and the story of the Antichrist, often referring to the final years of his life. The view that Solovyov abandoned his former ideals is based on the following idea: Solovyov, throughout his life, had a profound belief in the triumph of the Messiah and advocated that the union of churches would lead to the establishment of divine humanity on Earth. However, in the last years of his life, this belief gave way to pessimism, to the triumph of the Antichrist, evil, and to the ironic rejection of the idea of unification of the churches. Both socio-political realities and Solovyov's personal perception of life were considered as the driving forces behind this process of change. In our study, which takes a stance in opposition to this prevailing view, we conduct a detailed content analysis of *A Short Tale of the Antichrist* along with the process that shaped the general consensus about Solovyov, and examine this consensus through critical and descriptive approaches. As a result of our analysis, we argue that Solovyov experienced disappointment in the face of certain realities, such as the incompatibility between his universal ideals and the reality of Russia, his personal encounter with evil, and his intuitive sense of approaching death. However, it is crucial to distinguish between two different aspects when establishing a link with the story of the Antichrist. Solovyov's *Story of the Antichrist* begins with a destruction, rooted in the Mongol yoke, that aligns with the so-called third period of his creativity work, which researchers associate with disillusionment and the abandonment of his earlier ideals. Nonetheless, the point to be considered attention is the depiction of the development of the Antichrist's reign and its eventual end in the work.

With this story, Solovyov did not abandon his former ideals, but rather, he delivered his final word on the only ideal he had defended throughout his life, the Messiah. The historical and social process at times led to disappointment for Solovyov, regarding the realization of the ideal of a free theocracy. In fact, researchers such as Yevlampiyev and Levitsky evaluated Solovyov's intellectual development in three stages, identifying the third stage as a period of eschatological sensibility and disappointment concerning the destruction that awaits humanity. This assumption can be accepted as true in the context of facts such as the contrast between Solovyov's universal ideals and the reality of Russia, his personal encounters with evil and his intuitive sense of approaching death. However, when associating this disillusionment with the *Story of the Antichrist*, it is essential to distinguish between two different aspects. It is true that Solovyov's *Story of the Antichrist* begins with a depiction of destruction based on the Mongol yoke, consistent with the so-called third period that scholars describe as a period of disappointment and abandonment of former ideals. Yet the point to be considered is not the beginning of the work, but its conclusion. As Solovyov emphasizes in the preface, in a world where people who believe that the Messiah is outdated or never existed still insist on calling

themselves “true Christians,” and where hollow sermons are covered in distorted quotations from the Bible, it is impossible to remain indifferently dismissive. Thus, the aim of the work is not to glorify the reign of the Antichrist, but rather to reveal its falseness and ultimate downfall. In this respect, while the core of his ideals remained unchanged, Solovyov - who had long preached the ideal of theocracy and placed great emphasis on external and collective unity, namely the unification of all churches - did not abandon this ideal in his later years, but rather shifted the focus to the significance of inner and genuine unity.

As depicted in the Story of the Antichrist, the unity of churches is realized spiritually in the darkness of night, under the leadership of the three official churches. However, this unity was realized not in the official, mass form envisioned by the thinker throughout his life, but through a small group of true followers of the Messiah. The change in Solovyov’s thoughts here is not about the representatives of the church; it is that the fight against evil, that is, against the Antichrist, can only be realized with a small number of believers. In this way, Solovyov appears to have abandoned the schematic structure of his former theory of holistic unity. What now matters to him is not the external construction of a grand theocracy, but the genuine unity of truly faithful individuals. Faith, in his view, is so important and powerful that the story culminates in the descent of Jesus Christ from the heavens, in a royal robe, standing against the Antichrist and all that he represents. The work ends with a reference to the millennial reign of Christ and, contrary to the interpretations of some scholars, at no point does Solovyov glorify the Antichrist’s rule. Solovyov accepts the coming of the Antichrist and the apocalypse, not as universal destruction, but as the meaning of the world and the path to salvation. In Solovyov’s view, the reign of the Antichrist—no matter what it accomplishes—lacks what is for him the most essential value: divine grace. In contrast, under the reign of Christ, symbolizing divine grace, salvation from every kind of sin, except despair, is possible.

Giriş

20. yüzyılın hemen başında 1900 yılında yaşama veda eden Vladimir Sergeyeviç Solovyov, yazar ve şairliğinin yanı sıra Rus felsefesinin önde gelen filozoflarından biri olarak Rusya’da özgün felsefi geleneğin oluşmasında önemli rol oynar. Öte yandan ölüm arifesinde kaleme aldığı *Deccal’e Dair Kısa Hikâye’nin* de yer aldığı *Savaş, İlerleme ve Dünya Tarihinin Sonuna Dair Üç Sohbet* (Три разговора о войне, прогрессе и конце всемирной истории, со включением краткой повести об антихристе) başlıklı eseriyle oldukça tartışmalı bir isim hâline gelir. Zira eserin Solovyov’un tüm geçmiş felsefesine bir tür yüz çevirme olup olmadığı güçlü bir tartışma alanı yaratır. Solovyov, Platonik diyalog biçimde kaleme aldığı bu tartışmalı eserinin Ön Sözünde, temel amacının kötülük sorunuyla ilgili Hristiyan hakikatinin hayati yönlerini açıklamak olduğunu belirtir. Zira ona göre “Mesih’in modasının geçtiğini ya da hiç var olmadığını düşünen insanların ‘gerçek Hristiyanlar’ olarak adlandırılmakta ısrar ettikleri ve boş vaazlarını çarpıtılmış İncil sözleriyle örttükleri bir düzende, küçümseyici bir umursamazlık göstermek” (Solovyov, 1988: 638) mümkün değildir. Bu bağlamda, Solovyov,

aldatmacanın fark edilmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak aldatılmış ama hâlâ yaşayan ruhların aydınlanması için *Üç Sohbet*'i kaleme alır.

Düşünür görevini; kötülüğe karşı mücadele ve tarihin anlamı sorununu üç farklı bakış açısından sunmak olarak tanımlar. Birinci bakış açısı, geçmişe dayanan dinî ve gündelik bakış açıdır. İkincisi, içinde yaşanan çağa dayanan kültürel-ilerlemeci bakış açısı iken üçüncüsü, önemini gelecekte gösterecek olan dinî bakış açıdır (Solovyov, 1988:640). Solovyov, bu bakış açılarının her birini sohbetin kahramanları aracılığıyla tartışmaya açar. Son bakış açısı özellikle *Üç Sohbet*'in sonunda yer alan *Deccal'e Dair Kısa Hikâye* bağlamında tartışılır ve apokaliptik dünya duyumsayışı güçlü bir biçimde öne çıkar. Bu çerçevede çalışmanın ana konusunu üçüncü sohbetin sonunda yer alan *Deccal'e Dair Kısa Hikâye* oluşturacaktır. Zira yazarın eski felsefi düşüncelerine sırt çevirmesine dair iddialar genel olarak bu hikâye üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda yazarın Deccal hikâyesi ile eski felsefi düşünceleri arasındaki bağın anlaşılması için eser incelemesine geçmeden önce düşünürün ideallerinin gelişim sürecini incelemek gerekmektedir.

1. İdeallerin çöküşüne giden yol

16 Ocak 1853'te Moskova'da ünlü Rus tarihçi Sergey Mihayloviç Solovyov'un (1820-1879) oğlu olarak dünyaya gelen Vladimir Solovyov, ruhban sınıfından olan dedesinin aksine bilim adamı olan babasının yolundan gider. Babasının dünya görüşü ona felsefi ve bilimsel faaliyetlerini geliştirmesi için geniş olanaklar tanır. Bu bağlamda, 1869 yılında Moskova Üniversitesi'nde Fizik ve Matematik Bölümü'nde üniversite eğitime başlayan Solovyov, burada istediği başarıyı elde edemeyince Tarih ve Filoloji Fakültesine geçiş yapar. 1874 yılında *Batı Felsefesinin Krizi- Pozitivistlere Karşı* (Кризис западной философии -против позитивистов) başlıklı yüksek lisans tezini savunan Solovyov, aynı yıl Moskova Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde akademisyenliğe başlar. Ancak düşünürün akademik kimliği fazla uzun sürmeyecektir. 1880 yılında *Soyut Temellerin Eleştirisi* (Критика отвлеченных начал) başlıklı doktora tezini savunan Solovyov'un akademik kariyeri, 28 Mart 1881'de Çar II. Aleksandar'ı kendisine düzenlenen suikasta katılanları affetmeye çağırdığı halka açık bir konferanstaki sunumu nedeniyle sona erer (Losev, 1983:8-10).

Bu çerçevede 60'lı yıllarda düşünsel faaliyetlerine başlamış olduğu görülen Solovyov'un 19. yüzyıl Rusya'sında hâkim olan felsefi eğilimlerle olan bağı, araştırmacılar tarafından sıklıkla üzerinde durulan bir konudur. Kimi araştırmacılara göre Solovyov bu dönemde hâkim olan Slavcı ve Batıcı felsefe geleneğinden hiçbirine ait değildir (Losev, 1983:190). Genel yaklaşım ise Solovyov'u Slavcı düşünürlerle ilişkilendirmeye dayanır (Levitski, 1996:199.) Elbette Solovyov felsefesiyle çağdaşlarının ve seleflerinin arasında hiçbir ortaklık olmadığını söylemek mümkün değildir. Zira İvan Kireyevski ve Aleksey Homyakov gibi erken dönem Slavcıların Batı rasyonalizminin yıkıcı etkilerine dair düşünceleri, Solovyov'un yüksek lisans tezinin neredeyse ana konusudur. Bu bağlamda, yaratıcılığının başında Solovyov'un felsefesinde Rusya'nın tarihsel misyonuna dair Slavcı düşünceler önemli yer tutar. Ancak tüm etkileşimlere rağmen Solovyov daha sonraki süreçte özgün bir düşünsel gelişim sürecine girer ve ulusal sınırlarını aşarak felsefesinin merkezine bir bütün olarak insanlık kavramını

yerleştirir. Solovyov'u dönemin Slavcı düşünürlerinden ayıran başlıca özelliği ulusçu yaklaşımları reddetmesidir.

Yüzyılın sonundaki sert atmosferde düşünsel yoluna başlayan Solovyov, gelecekteki toplumsal sorunları öngörerek -ki tahmin ettiği gibi 20. yüzyıl büyük savaşların yüzyılı olacaktır- evrensel dayanışmanın gerekliliğini vurgular. Zira ona göre insanlığın ilerlemesi ancak insanlığın dayanışma içinde olmasıyla mümkündür. Küresel bütün içerisinde insanlığın farklı parçalarının farklı roller oynamasının önemi yoktur. Önemli olan toplumsal bütüne sağlanacak katkıdır, zira nihai hedef; tüm insanlığın Tanrı-İnsanlık aşamasına ulaşmasıdır (Şapovalov,1997:1-20). Bu çerçevede Solovyov, evreni yaradılışından itibaren üç aşamadan geçen bir yapıya tâbi tutar. Birinci aşama; doğanın kaostan kozmosa geçtiği ve insanın ortaya çıkışı için gerekli koşulların oluştuğu kozmolojik aşamadır. İkinci aşama; insanın ortaya çıkışıyla beraber kozmosun içsel yapılanmasının başladığı tarihsel aşamadır. Tarihsel sürecin ortalarında İsa'nın ortaya çıkışı, sürece esas manasını kazandırır, bu nedenle tarihsel aşamada, merkezde İsa'nın Tanrısal kişiliği yer alır. Varoluş, insan aracılığıyla yükselişe geçer ve Tanrı-İnsanlığa doğru üçüncü aşamaya ilerler. Sevginin temel rol oynadığı bu aşamada, insanlığın Tanrı'yla yeniden birleşmesi gerçekleşecek ve yeryüzünde Tanrı Krallığı başlayacaktır (Çalov vd.1997:104-105).

Bu aşamaya ulaşmanın önündeki en büyük engel, Hristiyanlığın parçalanmış olmasıdır. Bu nedenle yapılması gereken ilk iş, Tanrı-İnsanlığa giden yol için Hristiyanlık arasındaki parçalanmayı ortadan kaldırmak ve bütünlüğü sağlayabilmektir. Solovyov'un bu düşüncesi onu özgür teokrazi ideali olarak adlandırılan düşünsel sürece götürür. Tüm insanlığın Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birliğinden sonra evrensel bir kilise etrafında birleşmesi, Solovyov'un teorisinin merkezini oluşturur. Peki, evrensel kilise ideali mümkün müdür, nasıl bir özden oluşacaktır, yoksa saf bir ütopya mıdır? Solovyov bu ideali bir ütopya olarak görmez. Böyle bir birliğin gerçekleştirilmesinin mümkün olduğuna inanan Solovyov, insanlığı bütün bir organizma olarak tasarlayarak üç temel gücün hâkimiyetine teslim eder. Bu üç güç; din adamı, devlet adamı ve peygamberden oluşur. Din adamını görevini Papa yerine getirecek, devlet adamı görevinin öncüsü Rusya olacak, peygamber ise halk vicdanının temsilcisi olarak bağımsız biri olacaktır. Solovyov'un Slavcı tartışmaların oldukça güçlü olduğu hatta Panslavist ideallere dönüştüğü 19. yüzyılın sonundaki bir atmosferde idealinin merkezi figürünü Papa olarak seçmesi oldukça cüretkâr bir yaklaşımdır. Nitekim bu durum, düşünürün Katolikliği tercih ettiği yönünde tartışmalara kapı aralar. Çağdaş araştırmacı İgor Yevlampiyev'e göre Solovyov'un birleşmiş insanlığın başrahibi olma görevini Papa'ya vermesinin nedeni; Hristiyanlık içindeki mezhep bölünmesinde Katolikliğin tarafında yer almasıdır. Bu bölünmede Katolikliğin de hatalarının olduğunu kabul eden Solovyov, yine de Katolik kilisenin kendini yeryüzünde Tanrı krallığına kurma davasına adanmış etkin bir tarihsel güç olduğunu düşünür. Ortodoks kilisesi ise evrensel birlikten çekildikten sonra Hristiyanlık içinde gelişen ulusal ayrılık politikasına boyun eğmiştir (Yevlampiyev, 2014:568).

Bu tarihsel süreç değerlendirmesi, düşünürün herhangi bir mezhebi tercih ettiği anlamına gelmez, zira Solovyov'un teokrazi ideali zaten mezheplerin ve ulusal çıkarların ortadan kalkmasına dayanmaktadır. Üstelik Solovyov, insanlığı bütünsel bir organizma

olarak görerek ulusçuluğun her türüne karşı çıksa da yine de evrensel birlikte Rusya'ya siyasal önderlik misyonunu yüklemiştir. Solovyov'un üç temel gücün hâkimiyetine teslim ettiği evrensel birlikte, üç güç birbirinin işine karışmayacak, birbirinden bağımsız olacak ancak faaliyetlerinin çelişki oluşturmamasına da dikkat edecektir (Solovyov, 1989:242-243). Yevlampiyev, Solovyov'un bu düşüncelerini yaratıcılığının ütopyacı dönemi olarak adlandırır ve düşünürün 1890'ların başından itibaren ideal yapının kurulabileceğine olan inancını yitirerek yeni bir düşünsel sürece girdiğini belirtir. Bu sürecin sonunda ise insanlığı bekleyen yıkıma dair eskatolojik önsezilerden oluşan yeni bir yaşam duyumsayışı gelişir (Yevlampiyev, 2014: 555-556). Benzer bir yaklaşım bir diğer Rus araştırmacı S. Levitski tarafından da öne sürülür. Araştırmacı Solovyov'un yaratıcılığını üç döneme ayırır: Birinci dönem; Slavcı ideolojinin izlerini taşıyan teosofik dönemdir. İkinci dönem; kiliselerin birleşmesine dayanan özgür teokrasi ideali ile tanımlanan dönemdir. Üçüncü dönem ise Solovyov'un özgür teokrasi düşüncesinin krizi ile biçimlenen hayal kırıklığı dönemidir (Levitski, 1996:199-200). Her iki araştırmacının yanı sıra aşağıda farklı isimlerle de değerlendireceğimiz üzere genel olarak bu sürecin ifadesi olarak *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'yle ilişki kurulmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmacıların öne sürdüğü bu kabulden yola çıkarak çalışmanın temel sorgulamasını oluşturan Solovyov'un ideallerinin çöküşüyle *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'deki apokaliptik tarihsel son arasındaki ilişkiyi irdelemek gerekmektedir. Bu ilişkinin anlamlandırılması için sürecin tüm toplumsal-politik ve bireysel boyutlarına değinmek elbette bir gerekliliktir. Zira çalışmamızın konusunu oluşturan eserin eski ideallerle bir çelişki oluşturup oluşturmadığı sorusunun cevabına ulaşmanın yolu bu sürecin analizinden geçmektedir.

Deccal'e Dair Kısa Hikâye'yi Solovyov'un eski ideallerinden kopuş, özgür teokrasi idealinin çöküşü bağlamında değerlendiren araştırmacılar, bu süreci toplumsal-politik ve bireysel olmak üzere iki düzlemde ele alırlar. Çöküş sürecinin toplumsal-politik bağlamı öncelikle Rusya'nın yüzyılın sonunda içinde bulunduğu koşullarla ilişkilidir. Çağdaş araştırmacı Viktor Şapovalov, Solovyov'un, özgür teokrasi idealinde Rusya'ya önemli bir misyon yüklemesiyle düşüncelerini açıklar. Ancak düşünüre göre Rusya'nın misyonunu yerine getirmesi için bazı ön koşullar gereklidir. Bunların başında özgürlük yer alır. İfade özgürlüğüne dayanan sivil özgürlük ile inanç özgürlüğüne dayanan dinî özgürlük, Rusya'nın ulusal misyonu için gerekli olan başlıca koşuldur. Teokrasi idealinin hayata geçmesinin merkezini oluşturacak olan dinî özgürlük başlıca sorundur, öte yandan Rusya'da, Ortodoks mezhepçilikle bu sorun şiddetlenmektedir. Bu anlamda Solovyov'un teokrasi idealinde hayal kırıklığına yol açan temel sorun, "Russkaya ideya" olarak tanımlanan Rus fikrinin ulusal sınırlarda tutulmasıdır. Oysa Solovyov, bu düşünce bağlamında Rusya'nın misyonunu Hristiyan ülkelerinin manevi birliğinin oluşturma öncülüğü olarak anlar (Şapovalov, 1997:1-20). Bu nedenle Rusya, saf millî çıkarlarının peşinde koşmayı bırakmalı, evrensel Hristiyan idealini hayata geçirme misyonunu merkeze koymalıdır. Bununla birlikte yüzyılın sonundaki atmosfer böyle bir yaklaşımdan yoksundur. Aksine saf ulusal çıkarlar ön plandadır ve 1877-78 Osmanlı-Rus savaşından sonra milliyetçi, saldırgan politikalar Panslavist yaklaşımların daha da güçlenmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Solovyov, Rusya'da gelişen sistemi, III. Aleksandr'a en yakın isimlerden biri olan Konstantin Pobedonostsev ile sahte kilise

adamlığı, Dmitri Tolstoy ile sahte devlet adamlığı ve muhafazakâr yayıncı Mihail Katkov ile sahte peygamberlikten oluşan kötü niyetli bir üçlü yönetim tarafından ele geçirilmiş sözde teokrasi olarak adlandırır (Solovyov, 1977:290).

Solovyov’u bu tanımlamaya götüren önemli nedenlerden biri 1891 yılında Rusya’da yaşanan büyük kıtlıktır. Halkın açlık çektiği koşullarda derinden acı çeken Solovyov, kişisel olarak çok fazla çaba harcarsa da toplumsal yapıda ve devlet kanadında arzu ettiği etkiyi göremez. Üstelik kendi yayın gelirlerini, üstündeki kılık kıyafeti bile yoksullara vermek için çabalaması hükümet kanadında alayla karşılanır. Bu durumu Rus halkının toplumsal örgütlenme, dayanışma bilinci içinde olmamasıyla ilişkilendiren düşünüre göre bu durum, aynı zamanda Rusya’nın teokrasi davasına hazırlıksız olduğunun da bir göstergesidir. (Sugatova, 2001:139-140). Bu doğrultuda araştırmacı Aleksey Losev, Solovyov’un artık toplumsal-politik öğreti ve umutlarının çöküşü ile karşı karşıya olduğunu zira içinde yaşadığı dönemde dört bir yandan eleştirilmesinin yanı sıra resmî ideolojinin uygulamaları karşısında hayal kırıklığına uğramasının şaşırtıcı bir durum olmadığını belirtir (Losev, 1983: 190-191).

Solovyov’un ideallerinin çöküşünün toplumsal-politik bağlamı Rusya özelinde yukarıda açıkladığımız özelliklerle ilişkili iken bu süreci bir de yüzyılın sonundaki genel insanlık bilinci açısından değerlendirmek gerekmektedir. Geçiş dönemleri insanlık tarihinin en sancılı dönemleridir. 19. yüzyılın sonu da sancılı bir süreci ifade eder. Zira Avrupa’da Aydınlanma Çağı’ndan beri, Rusya’da Petro reformları sonrası süreçte özellikle de 19. yüzyılın 60’lı yıllarından itibaren ilerleme düşüncesine güçlü bir inanç duyulur. Ancak 19. yüzyılın sonuna doğru ilerleme düşüncesine olan inanç zayıflamaya başlar ve insan doğasındaki yıkıcı ilkeye bağlı olarak karamsarlık hâkim olmaya başlar. Bu karamsarlık elbette bireysel bilinçlerde de yansıma bulur. Solovyov bu durumu iki biçimde deneyimler. İlki; onu Mısır gezisine sürükleyen bireysel metafizik deneyimleridir. Solovyov’u Mısır gezisine götüren sürecin amacı; sonsuz dişilik (Вечная женственность) olarak simgelenen Tanrısal bilgelik olarak Sofya’ya ulaşmaktır. Sofya’yı kendisine mistik hayallerinde görünen gizemli bir varlıkla özdeşleştiren Solovyov, Sofya’nın dünya tinini, ideal insanlığı temsil ettiğini düşünür. Sofya, yaratılmış dünyada, kozmosta ve insanlıkta ilahi bilgeliği onaylayan, yaratıcı ve yaratılış arasında mutlak bir kopuşa izin vermeyen dünya tini olarak ideal insanlığın birleştirici gücüdür (Berdyayev, 1971:176). Dolayısıyla Solovyov, 90’lı yılların başında toplumsal politik anlamda bir tür hayal kırıklığı yaşar ancak bu dönemde Solovyov’un yaratıcılığında tarihin trajik sonu ya da Deccal’in zaferine dair bir yaklaşım söz konusu değildir.

2. İdeallerin çöküşü

Solovyov’un yaşamının son birkaç yılı farklı bir dünya duyumsayışı ile ifade edilir. Nitekim pek çok araştırmacı, Solovyov’un yaşamındaki ideallerin çöküş süreci ile Deccal hikâyesi arasında bağ kurarken yaşamının son yıllarına atıfta bulunur. Bu yaklaşımı belirleyen temel etken, elbette Solovyov’un Üç *Sohbet*’in ön sözünde belirttiği şu düşüncelerdir: “Yaklaşık iki yıl önce manevi ruh hâlimde, burada daha fazla uzatmaya gerek olmayan özel bir değişim, bende kötülük sorununun ana yönlerini herkesin erişebileceği bir şekilde aydınlatmak için güçlü ve karşı konulmaz bir istek uyandırdı” (Solovyov, 1988:736).

Solovyov'un, *Üç Sohbet ve Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'sinin yayına hazırlanma süreci 1899 yılıdır ve eser, 1900 yılında ölümünden kısa bir süre önce yayımlanır. Bu bağlamda, düşünürün eserin ön sözünde iki yıl önce olarak işaret ettiği *ruh hâlindeki özel değişiklik*; 1898 yılında yaşadığı bir deneyime atıfta bulunur. Bu deneyimi anlamlandırmak için öncelikle düşünürün Mısır'a yaptığı ikinci seyahatte değinmek gerekmektedir. Zira ölüm arifesindeki Solovyov içsel olarak bu sürece aşama aşama sürüklenir. Rus araştırmacı Konstantin Moçulski, Solovyov'un ölümünden hemen önce gençliğinin anılarının gizemli bir güçle yeniden canlanarak onu yaşamının en önemli mistik deneyimini yaşadığı yerlere çektiğini belirtir. Bu nedenle Solovyov, bir zamanlar kendisine görünen Sofya ile yeniden buluşmak için ikinci defa Mısır'a gider ve Rusya'ya döndükten sonra kaleme aldığı *Üç Buluşma (Три свидания)* başlıklı poemasında Sofya ile yaşamı boyunca deneyimlediği üç karşılaşmasını anlatır. Bu gezi, Solovyov'un ruhuna yeniden bir ışık getirir. Zira Moçulski'nin sözleriyle uzun bir ayrılıktan sonra Sofya ona geri dönmüş, imtihanlar bitmiş, zorlu yol tamamlanmıştır. Artık yaklaşan son, geldiğini hissettiği ölüm korkutucu değildir, hayat boşuna yaşanmamıştır (Moçulski, 2022:233).

Bununla birlikte Mısır gezisinde Sofya ile yeniden karşılaşarak hayat bulan Solovyov'un bu seyahatte aynı zamanda şeytanla da karşılaştığı ve böylece kötülüğün tüm gerçekliğiyle karşısına çıktığına dair bir deneyim de söz konusu olur. Yeğeni Sergey Solovyov'un aktardığı bilgilere göre Solovyov, Mısır gezisi sırasında bir geminin kamerasında yatağına tüylü bir hayvan şeklinde girmiş olan şeytanla karşılaşır. Şeytana Mesih'i hatırlatır ve şeytan daha sonra yerde baygın hâlde bulunacak olan Solovyov'un üzerine atılır (Solovyov, 1977:365). Moçulski'ye göre Sergey Solovyov'un aktardığı bu bilgiler efsane niteliği taşıyor ve gerçekliği noktasında güvenilirlik arz etmiyor olsa da içsel manası bağlamında yadsınamaz bir durumdur. Zira Solovyov'un 1898 yılı itibarıyla karanlık güçlere dair bir deneyime sahip olduğu açıktır (Moçulski, 2022:237).

Solovyov'un ölümünden hemen önce ideallerinin çöktüğü, eski teokrasi idealine artık inanmadığı fikrine Şapovalov da katılır. Şapovalov'a göre Solovyov'un çöküşe kadar olan yaratıcılığının ana döneminde kötülüğün üstesinden gelmenin temel yolu; kendini inkâr ve fedakârlıktır. Kişinin kendi iradesini reddetmesi ve ardından başkalarının iyiliği için, tüm insanlığın iyiliği için kendini feda etmesi; Solovyov'un tüm ana eserlerinde felsefesinin ana motifi olarak yer alır. Solovyov bu anlamda Arthur Schopenhauer'in irade inkârını Hristiyan erdemi mertebesine yükseltir. Ancak Solovyov, artık kötülüğü ortadan kaldırma yolunu iradenin inkârında, kötülüğe cevap vermemede değil, kötülüğe karşı koyma iradesini güçlendirmede görür. Bu çerçevede Şapovalov, Solovyov'un Deccal'de aktarılan yenedünya duyumsayışını: Solovyov'un yeni inancını; *yeryüzünde cenneti inşa etmeye çalışmak değil, asıl mesele cehennemi önlemektir* (Şapovalov, 1997:1-20) sözleriyle özetler.

Rus düşünür Lev Şestov da Solovyov'un yaratıcılığının sonlarında gerçekleşen çöküş düşüncesine katılır. Zira Şestov'a göre felsefenin iki temel yolu vardır. Biri irrasyonel imana dayanan kehanet yolu, diğeri rasyonel düşünce yoludur. Felsefe tarihi boyunca düşünceye hâkim olan ikinci yol, *Üç Sohbet*'ten önce Solovyov'un yürüdüğü yoldur. Bu durumun en açık örneği de *İyiliğin Gerekçelenirilmesi (Оправдание добра)* başlıklı eseridir. Solovyov,

Vahiy'i aklın yargısına göre kavrar ve felsefelerini iyilik üzerine inşa ederek kötülüğe direnmemeyi vaaz eder. Ancak Şestov'a göre, Solovyov yaşamının nihayet sonunda güçlü bir ruhsal değişiklik geçirir ve yirmi beş yıllık yaratıcılığı boyunca vaaz ettiği rasyonel gerçeğe tapmanın imkânsızlığını görür. Bu nedenle Üç *Sohbet*'te tarihsel trajedinin son perdesini dinî sahtekârlık olarak Deccal'i ele alır. Bu bağlamda, Şestov'a göre Solovyov'un Üç *Sohbet* ve Deccal hikâyesinde vermek istediği temel mesaj şudur: Hellenik spekülasyonları Kutsal Yazılara dayandırarak meşrulaştırmaya yönelik her girişim bir suçtur ve İncil'de anlatılan ölümcül günaha denktir. Bu nedenle Solovyov, yaşamının son dönemlerinde spekülatif hakikat arayışını ve soyut iyilik fikrini terk etmiştir (URL-2).

Görüldüğü üzere Üç *Sohbet* ve *Deccal'Dair Kısa Hikâye*, Solovyov'un ideallerinin çöküşü ve bu ideallere yüz çevirmesi olarak değerlendirilir. Bu değerlendirmenin temeline de yaşamı boyunca Mesih'in zaferine derin bir inanç duyan, kiliselerin birleşmesi ile yeryüzünde Tanrı insanlığın kurulacağına duyulan inancın karşısında artık pesimizm, Deccal'in yani kötülüğün zaferi, kiliselerin birleşmesi fikrinin ironikleştirilerek reddedilmesi gibi temeller yerleştirilir. Nitekim araştırmacı Anastasiya Gaçeva'ya göre Üç *Sohbet*'in geleneksel yorumunu iki kelimeyle özetlemek gerekirse: “Tarihyazımsal pesimizmdir” (Gaçeva, 2010:50-82). Yani eser, genellikle tarihin geleceğine dair kötümser bir okuma olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, genel kabul Solovyov'un eski ideallerine sırt çevirdiği yönünde olsa da, elbette *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'yle Solovyov'un eski ideallerinin özdeşlik içinde olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Bu doğrultuda, iki farklı yaklaşım arasındaki farkları inceleyebilmek ve anlamlandırabilmek için Solovyov'un *Deccal'e Dair Kısa Hikâyesi*'nin detaylı bir analizi gerekmektedir.

3. *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*

Solovyov'un *Deccal'e Dair Kısa Hikâye* ile tamamlanan Üç *Sohbet* başlıklı eseri Alp Dağları'nın eteklerinde Akdeniz'in masmavi derinliklerine bakan bir villada tesadüfen bir araya gelmiş beş Rus'un sohbetinden oluşur. Hikâyenin kahramanlarını; eski bir savaşçı General, Solovyov'un politikacı olarak tanımladığı bir devlet adamı, ahlakçı ve halkçı düşünceleri savunan genç bir Prens, orta yaşlı bir kadın ve son olarak yazarın Bay Z olarak adlandırdığı yaşı ve toplumsal konumu belirsiz bir adam oluşturmaktadır. Eserde anlatıcı yazarın kendisidir ve tesadüfen bir arada bulunan beş Rus'un yanında olan biri olarak sohbetlerini dinlediğini ve kayda geçirerek okura aktardığını belirtir ve birbiriyle içsel olarak bağlantılı üç farklı konudan oluşan üç sohbeti aktarır.

Birinci sohbetin konusunu, savaş olgusu bağlamında kötülük sorunsalı oluşturur. İkinci sohbetin konusunu, en genel anlamıyla kültür ve ilerleme konuları oluşturur. Üçüncü konuşmanın konusu ise insanlık tarihinin sonu üzerinedir. *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*, yazarın Üç *Sohbet* adlı eserinin sonunda yer alır. Bay Z'nin eski bir arkadaşı merhum Starets Pansofiy'nin yazdığı bir eserdir. Ölmeden önce el yazmalarını Bay Z'ye bırakmıştır. Bu nedenle *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'yi Bay Z aktarır.

Hikâyenin başında büyük savaşların dönemi olarak tanımlanan 20. yüzyıla giriş yapılır. Dünya, büyük, kanlı bir savaş hâlinindedir ve savaşın nedeni Japonya'da ortaya

çıkan Pan-Moğolizm adlı düşünsel harekettir. Japonlar, Doğu Asya'daki tüm halkların kendi egemenlikleri altında bir araya geleceğini ilan etmiş ve Avrupa'nın Müslümanlarla olan mücadele hâinden yararlanarak işgal sürecini başlatmışlardır. Amaçları; Avrupalıları Asya'dan tamamen kovmak, hatta onların topraklarını da fethederek evren üzerinde bir orta krallık kurmaktır. İşgal güçleri bu amaç uğruna hareket ederken Rusya'nın da büyük bir kısmını ele geçirir. Devasa bir ordu karşısında Rus birliklerinin yapabileceği tek şey, onurlarıyla ölmek olur. Rusların da durduramadığı işgal hızla Avrupa ülkelerine doğru yayılır. Bir yıl süren bir mücadeleden sonra Avrupa devletleri Moğol kralına bağlılıklarını bildirir. Ancak Avrupa üzerindeki Moğol hâkimiyeti yarım asırdır varlığını sürdürürken Avrupa devletleri gizli örgütlerle devasa bir komplo hazırlayıp başarılı olurlar. Hükümdarın Avrupa'da bıraktığı tüm askerler öldürülür, tüm Asyalılar sınır dışı edilir. Yarım asırdır Asya egemenliğine boyun eğen Avrupa, özgürlüğüne kavuşunca onları bu duruma sürükleyen ulusal çıkarları bir tarafa bırakarak Avrupa Birleşik Devletleri olarak bir araya gelir. Kültürel gelişimle ilgili başarılar yeniden hız kazanırken, yaşam ve ölümle ilgili sorunlar karmaşıklaşarak çözümsüz kalır. Bu yeni tarihsel aşamada Tanrı'nın her şeyi yoktan var ettiğine duyulan sarsılmaz inanç gibi inancın çocuksu süreci de artık geride kalmıştır (Solovyov, 1988: 736-740).

Anlatıcı-yazar Avrupa'nın 20. yüzyılın başındaki durumunu aktardıktan sonra ana kahraman ortaya çıkar ve 21. yüzyıla giriş yapılır. Kahraman, otuz üç yaşına gelmiş, büyük bir düşünür, yazar, halk figürü olarak tanınan, çoğu kişi tarafından 'üstinsan' olarak adlandırılan olağanüstü bir adam olarak sunulur. İnançlı bir spiritüalist olan 'üstinsan', iyiliğe, Tanrı'ya ve Mesih'e inanır. Ancak zihninin derinliklerinde bilinçsizce de olsa kendini tüm bunların üstünde görmekte, en çok kendini sevmektedir. İçsel olarak yoldan sapmasının kolayca gerçekleşeceğini ve bunun tek nedeninin büyük gururu ve kibri olacağını farkındadır. Zira kibre neden olan duygunun kökü sağlamdır. Çünkü 'üstinsan' olağanüstü bir deha, güzellik ve asalete sahip olmasının yanı sıra fedakâr ve hayırsever büyük bir münzevidir. Tanrının armağanlarıyla bu şekilde donatılmış olmasından dolayı kendini Tanrı'nın ikinci oğlu, kendi türünün ise tek oğlu olarak görme eğilimi çok güçlüdür. Başlangıçta İsa'ya karşı bir düşmanlığı yoktur, onun Mesih olarak önemini ve saygınlığını kabul eder. Ama giderek onda yalnızca yüce selefini görmeye başlar: "Mesih benden önce geldi; ikinciyim; ama zaman sırasına göre sonra gelenler esasen ilktir. Tarihin sonunda sonuncu geliyorum çünkü ben mükemmel, son kurtarıcıyım. Mesih benim öncüdür. Onun görevi benim ortaya çıkışımı önceden tahmin etmek ve hazırlamaktır" (Solovyov, 1988:741). Kendisini Mesih'in yerine koyan kahraman, mantığını rasyonel olarak temellendiren bir açıklama sunar ve Mesih'in eksiklerini tamamlayacak bir düzeltici olarak kendini tanımlar:

Hayatında ahlaki iyiliği vaaz eden ve gösteren Mesih, insanlığın düzelticisiydi, ama ben bu kısmen ıslah edilmiş, kısmen ıslah edilemez insanlığın hayırseveri olmaya çağrıldım. Herkese ihtiyaç duydukları her şeyi vereceğim. Bir ahlakçı olarak Mesih, insanları iyiyle kötü arasında bölmüştü. Ben Onları hem iyinin hem de kötünün eşit derecede ihtiyaç duyduğu faydalarla birleştireceğim. Güneşini hem iyilerin hem de kötülerin üzerine yükselten, hem doğruların hem de zalimlerin üzerine yağmur yağdıran Tanrı'nın gerçek temsilcisi olacağım. Mesih kılıcı

getirdi, ben barış getireceğim. Korkunç bir son yargıyla dünyayı tehdit etti. Ama son yargıç ben olacağım ve kararım yalnızca doğruluğun mahkemesi değil, aynı zamanda merhametin mahkemesi olacak. Benim mahkememde gerçek olacak ama cezalandırıcı gerçek değil, bağlayıcı gerçek. Herkesi ayırt edeceğim ve herkese ihtiyacı olanı vereceğim. (Solovyov, 1988: 741)

Harika bir düzen kuracağına ikna olan kahraman, Tanrı'nın sevgili oğlu olduğuna dair Tanrı'dan bir kanıt göndermesini beklemeye koyulur. Bu bekleyiş süreci elbette kolay geçmez. Bir taraftan kibirle insanlığın gerçek kurtarıcısı olacağına inanırken, diğer taraftan “ya O benim selefim değil de gerçekse?” Ya ben değilsem?” gibi sorularla korku, nefret ve kıskançlığın iç içe geçtiği duygular deneyimler. Böyle bir deneyim yaşadığı “Benim, O değil, dirilmedi, dirilmedi, dirilmedi!” (Solovyov, 1988: 742) diye öfkeyle haykıarak kendini karanlık gecenin kollarına bırakır. Gece, ıssız bir yolda yürürken öfkesi azalır ve öfke yerini kasvetli bir umutsuzluğa bırakır. Ancak bu umutsuzluğa dayanamayarak dik bir kayadan atlayarak intihar eder. Bununla birlikte beklediği mucize aniden gerçekleşir. Atladığı kayanın altındaki suda batması gereken bedeni elektrik çarpması gibi bir sarsıntının ardından yeryüzüne geri fırlatılır. Bir süre bilincini kaybeden kahraman, birkaç metre ötede dizlerinin üzerinde durur vaziyette uyanır. Önünde parlak bir şekil belirir ve iki göz ruhuna nüfuz eder. Bu iki delici gözden sonra nereden geldiği belli olmayan makine sesini andıran bir ses duyar. Ses ona şöyle der:

Sevgili oğlum, bütün iyiliğim-inayetim seninle. Neden beni aramadınız? Neden kötü olanı ve onun babasını onurlandırdınız? Ben sizin Tanrınız ve babanızım. Ama o çarmıha gerilmiş dilenci bana ve size yabancısıdır. Senden başka oğlum yok. Sen bir tanesin, bir tanesin, benimle eşitsin. Seni seviyorum ve senden hiçbir şey istemiyorum. Sen zaten mükemmelsin, yücesin ve güçlüsün. Benim adıma değil, kendi adına yap yapacağını. Sana karşı bir kıskançlığım yok. Seni seviyorum. Senden hiçbir şey istemiyorum. Tanrı sandığınız kişi, oğlundan çarmıhtaki ölümüne kadar itaat ve sınırsız itaat talep etti ve çarmıhta ona yardım edilmedi. Senden bir şey talep etmiyorum ve sana yardım edeceğim. Kendi iyiliğin için, saygınlığın ve üstünlüğün için ve sana duyduğum saf, bencil olmayan sevgim için sana yardım edeceğim. Ruhumu kabul et. Daha önce ruhum seni güzellik içinde doğurduğu gibi, şimdi de güç içinde doğuruyor. (Solovyov, 1988: 743)

Artık kendini emsalsiz bir güç ve canlılık içinde hisseden kahraman, iki gözün ortadan kaybolmasıyla evinin bahçesine getirilir. Yeni bir güçle donatılan kahraman, ertesi sabah çalışma masasının üstünde *Evrensel Barış ve Refaha Giden Açık Yol* (Открытый путь к вселенскому миру и благоденствию) başlıklı eserini yazmış olarak uyanır. Bu kitapta İsa'dan başka her şeyden söz edilir. İnsanlığın tüm ihtiyaçlarına cevap verecek bir kitaptır ve farklı ülkelerdeki binlerce baskısıyla sahte Mesih'i dünyanın en popüler insanı hâline getirir. Kahraman, sahte yolculuğuna başlamış ve ünlü biri olmuşken Avrupa Birleşik Devletleri de Berlin'de bir toplantı hazırlığı içerisinde. Moğol boyunduruğundan kurtulduktan sonra kurulan bu birlik; şimdi de iç siyasi çatışmalar nedeniyle tehlike altındadır. Çatışmaları ve dağılmayı önlemek için tüm Avrupa ülkelerini yönetecek tek bir yönetici seçilmesine karar

verilir. Ana aday; dünya çapında büyük bir üne sahip bir bilim adamı, büyük bir servete sahip bir kapitalist olduğundan ekonomi ve askeri çevrelerde dostane ilişkileri olan “gelen adamdır”. Anlatıcı-yazar, “gelen adamın” uçurumdaki deneyimden sonra sahte Mesih olarak görevine başlayan Deccal olduğunu açıkça belirtmemiş hatta başlangıçta sadece bir spiritüalist olarak tanıttığı kişiyi şimdi bir kapitalist, bilim adamı olarak tanıtsa da bu kişinin insanlığın düzelticisi olma inancıyla sahte Mesih olarak yoluna başlayan spiritüalist olduğuna şüphe yoktur. Zira konsey kararıyla başkan seçildikten sonra yaptığı coşkulu konuşmada şöyle der:

Dünya Halkları! Vaatler yerine getirildi! Ebedi evrensel barış güvence altına alınmıştır. Bunu ihlal etmeye yönelik herhangi bir girişim, derhal karşı konulmaz bir muhalefetle karşılaşacaktır. Çünkü bundan böyle yeryüzünde, hem ayrı ayrı hem de birlikte tüm diğer güçlerden daha güçlü olan tek bir ortanca güç vardır. Bu yenilmez, ezici güç bana, Avrupa’nın seçilmiş tam yetkili temsilcisine, tüm güçlerinin İmparatoru’na aittir. Uluslararası hukuk nihayet bugüne kadar sahip olmadığı yaptırıma kavuştu. Ve bundan böyle hiçbir güç, ben “Barış” dediğimde “Savaş” demeye cesaret edemeyecektir. Dünya halkları, barış sizinle olsun! (Solovyov, 1988: 745-746)

Bu çerçevede sahte Mesih kendisini İsa’nın yerine koyarken bir hayırsever olarak insanlığın ihtiyaç duyacağı her şeyi vereceğini vaat etmiştir ve konseyin en büyük kaygısı, savaş ve evrensel barışın tehlikeye girmesidir. Sahte Mesih’in yayınladığı bildiri öylesine güçlü bir etki yaratır ki tek hükümdar olarak gücü, Avrupa birliğinin sınırlarını aşar ve savaşın tüm filizleri kökünden sökülüp atılır. Dünyanın yeni hükümdarı yüce Tanrı olarak adlandırılır ve bir yıl içinde bir dünya monarşisi inşa edilir. Sahte Mesih insanlığın beklentisi olan evrensel barış sorununu giderdikten sonra saltanatının ikinci yılında ikinci temel sorunu ele almaya geçer ve yeni bir manifesto yayımlar: “Dünya Halkları! Size barış vaat ettim ve onu size verdim. Ancak barış sadece refahla kutsanır. Yoksulluk belası barışı tehdit ediyorsa, barış neşe değildir. Aç ve üşüyen herkes, şimdi bana gelsin, sizi besleyeyim ve ısıtayım” (Solovyov, 1988: 736-746).

Dünyanın yeni hükümdarı bu manifestodan sonra başlattığı bir sosyal reformla insanlığın ikinci sorunu olan eşit refah sorunlarını da hızlıca çözümler. Böylece insanlığın toplumsal ve ekonomik sorunları ilk iki yılda çözülmüş olur. Ancak yüce hükümdar, karnı tok insanların başka ihtiyaçlarının doğacağını çok iyi bilir. Tam da bu sırada Uzak Doğu’dan Roma’ya bir mucize yaratıcısı olan Apollonios gelir. Hükümdar, bu mistik gezgini yanına alır ve böylece hem halkın mucizelere olan inancından faydalanır hem de iktidarını güçlendirir. Öte yandan yüce hükümdarın halletmesi gereken temel sorun; dinî sorundur. Bu nedenle siyasi ve toplumsal sorunlar çözüldükten sonra dinî sorunlar ortaya çıktığında bizzat kendisi kışkırtır. Saltanatının üçüncü yılındadır ve büyük sihirbazın gelişinden sonra Deccal’e dair metinlerin okunması artmış bazı şüpheler ortaya atılmıştır. Hükümdar yaklaşan fırtınayı öngördüğü için meseleyi bir an önce halletmek ister.

Nikolay Berdyayev’e göre Solovyov’un *Deccal’e Dair Kısa Hikâye*’sinin yorumlanmasında eski ideallerle olan çelişkiyi destekleyen temel motif; düşünürün Deccal’in ana hatlarını çizerken onu bir hümanist olarak göstermesi, toplumsal adalet ve eşitlik sorununu

çözen biri olarak betimlemesidir. Ona göre F. Dostoyevski, Büyük Engizisyoncu'da Deccal'i betimlerken özgürlüğe düşman ve insanı hor gören bir imge çizmiştir ve Deccal betiminde izlenmesi gereken yol bu olmalıdır (Berdyayev, 1971: 209).

Berdyayev'in, Solovyov'un Deccal'i iyi gösterdiği yönündeki iddiasına katılmak mümkün değildir. Dostoyevski'nin Büyük Engizisyoncu'da Deccal'in insanları hor gördüğünü, yaptıklarının sahteliğini açıkça vurguladığı açıktır. Buna karşılık Solovyov'un Deccal'in de ise insanlardan nefret ettiğine, hor gördüğüne dair açık bir söylem yoktur. Ancak bu durum yaptıklarının sahteliğini gizlemek için yeterli değildir ve Solovyov'un metni böyle bir izlenim yaratmaz. İki Deccal imgesi de sahte ihtiyaçlara verilen sahte cevapları ele alır. Nitekim Solovyov'un hikâyesinin devamı bu durumu açıklığa kavuşturacaktır. Bir diğer Rus düşünür G.Fedotov ise meseleye Solovyov'un hayırsever Deccal imgesi ile kilisenin Deccal'e dair eskatolojik geleneği arasında uzlaşma olup olmadığı bağlamında yaklaşır ve Solovyov'un bazı açılardan kasıtlı olarak gelenekten sapmış olsa da genel olarak son savaş yeri olarak Kudüs, Yahudilerin Deccal'e karşı ayaklanması, iki tanığın ölümü, müminlerin çöle kaçıışı gibi öğelerle kilisenin Deccal algısını takip ettiğini savunur. Solovyov zaten eserin ön sözünde bunu kendisi de açıkça yazmıştır. Ancak düşünür, Hristiyan kilise geleneğinde saf kötülüğün temsilcisi ve ikiyüzlü Mesih taklitçisi olarak sahte iyiliklerle insanı kandırarak iki zıt geleneğin var olduğunu belirtir (URL-1). Bu bağlamda, Berdyayev'in düşündüğünün aksine Solovyov, kilise geleneğini takip ederek Deccal'e dair kilisenin ikinci geleneğini sürdürür. Ancak burada önemli olan hangi geleneği sürdürüyor olması değil, nasıl sonuçlandırdığıdır. Zira kilise geleneğindeki iki yaklaşımın da sonu Deccal'in ifşası ve yenilgisidir.

Bu doğrultuda Solovyov'un hikâyesi Hristiyanlığın bu dönemde içinde bulunduğu durumun betimlemesiyle devam eder. Bu dönemde Hristiyanlık sayı olarak az ancak nitelik olarak güçlü bir hâldedir. Mezhepler arası düşmanlık tam olarak ortadan kalkmamış olsa da büyük ölçüde yumuşamıştır. Papa, Roma'dan kovulmuş ve birçok duraktan sonra propaganda yapmaması koşuluyla Petersburg'a sığınmıştır. Protestanlık dar bir çevrede derin bir imana sahip az sayıda müritle antik Hristiyanlığı canlandırma arzusunda varlığını sürdürmektedir. Rus Ortodoksluğu ise siyasi olaylarla kilisenin resmî pozisyonu değişse de eski inançlıların bir kısmıyla birleşmiş olarak yoluna devam etmektedir.

Hristiyanlık bu durumda iken dünyanın yüce hükümdarı dinî sorundan nihai olarak kurtulmak için mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm Hristiyanlara bir manifesto yayınlar ve kendisinin başkanlık edeceği Hristiyan inanç esaslarının tesisi için toplanacak ekümenik konsil için herkesi yetkili temsilciler seçmeye davet eder. Sorunu çözmeye kararlı olan hükümdar, ikametini Roma'dan Kudüs'e taşır. O zamanlar Filistin, çoğunlukla Yahudilerin yaşadığı özerk bir bölgedir. Kudüs, özgürlük ve bir imparatorluk şehri hâline getirilir. Hiçbir dinî yapıya dokunulmaz ve hükümdar bir tür yarı saray, yarı tapınak inşa ettirir. Burada toplanacak olan Konsey için yarım milyon Hristiyan hacı Kudüs ve Filistin'e akın ederken konseyin toplam üye sayısı üç bin aşar. Ancak konseyin Katoliklerin temsilcisi Papa I. Petrus, Ortodoksların temsilcisi Starets Yuhanna ve Protestanların temsilcisi teoloji Profesörü Pauli'den oluşan öne çıkan üç üyesi vardır. Konseyin açılışı oldukça görkemli bir biçimde hazırlanmıştır. Hükümdar, büyük üstat büyücüsü ve maiyetiyle içeri girdiğinde

orquestra Birleşik İnsanlık Marşı'nı çalmaya başlar ve tüm konsil üyeleri *yaşasın* diye bağırır. İmparator açılış konuşmasında Hristiyanlara şöyle seslenir:

Çeşitli mezheplerden tüm Hristiyanlar! Sevgili tebaalarım ve kardeşlerim! Yüceler Yücesi'nin böylesine harika ve görkemli işler ile kutsadığı saltanatımın başlangıcından bu yana, sizden memnun olmamam için hiçbir zaman bir nedenim olmadı. Siz her zaman inancınıza ve vicdanınıza göre görevinizi yerine getirdiniz. Ama bu benim için yeterli değil. Size olan içten sevgim, sevgili kardeşlerim, karşılıklılığı arzu ediyor. Sizden, görev duygusuyla değil, yürekte gelen bir sevgi duygusuyla, insanlığın iyiliği için üstlenilen her konuda beni gerçek lideriniz olarak tanımanızı istiyorum. Böylece, herkes için yaptıklarımı ek olarak, size özel iyilikler de göstermek istiyorum. Hristiyanlar, sizi nasıl mutlu edebilirim? Tebaam olarak değil, iman kardeşlerim olarak size ne verebilirim? Hristiyanlar! Söyleyin bana, Hristiyanlıkta sizin için en değerli şey nedir ki, çabalarımı bu yönde yönlendirebileyim? (Solovyov, 1988:751)

Rus araştırmacı Konstantin Moçulski'ye göre Solovyov'un buraya kadar aktarmaya çalıştığımız Deccal krallığı, onun kendi evrensel teokrasi idealinin şeytani bir parodisidir. Artık Solovyov, Mesih'in dünyevi krallığına ilişkin her türlü teokrasi idealini, her türlü hayali ve sahte bir gerçeklik olarak görür. Zira Deccal'in teokrasisinde Kral ve başrahip güçlerinin birliği, geniş insani sosyal reformlar, dinî sorunun çözümü gibi Solovyov'un eski Hristiyan teokrasi politikasının şemasını görmek zor değildir. Burada Solovyov'un teokratik üçlüsü- başrahip, kral ve peygamber- Deccal ve hizmetkârı Apollonios tarafından gerçekleştirilir. Aslında insanlığın birleşmesi Mesih'le değil Mesih'e karşı gerçekleştirilir. Böylece her şey tamamen Deccal'e teslim edilir. Moçulski'ye göre Solovyov'un trajedisini belirleyen bu gerçekliktir. Aslında özgür teokrasi ideali ile hizmet ettiği ilke Mesih değildir. Ancak yaşamının sonunda nihayet hümanizmin ütopyalarından kurtulur (Moçulski, 2022: 242-243). Kanımızca Moçulski'nin bu iddiasında aşağıda açıklayacağımız üzere düşünürün eski ideallerinden bütünsel olarak vazgeçmesini vurgulanmaz, sadece yapısal değişiklikler söz konusudur.

Bu noktadan sonra Solovyov, hikâyesinin devamında Deccal krallığını farklı bir yöne sürükler. Her konuşmasının sonunda arzularının hızlıca gerçekleşmesine alışkın olan hükümdar, bu defa beklediği etkiyi yaratamaz. Hükümdarın sorusu karşısında üç temel temsilci de sessizlik içinde kalır. Hükümdar tekrar konuşmaya başlar ve sözlerini özel olarak Katoliklere yönelik sürdürür. Böylece Katolik kilisesini temsil eden üyelerin çoğu imparatora doğru eğilip gösterdiği yere geçip otururlar. Ancak Papa yine hareket etmez ve kendini kalabalıktan hafifçe ayırır. Bunun üzerine imparator mezheplerin savunduğu temel değerler üzerinden rüşvet verme sürecini başlatır. Birinci rüşveti Ortodokslara verir:

Bugün, şanlı imparatorluk şehrimiz Konstantinopolis'teki Dünya Hristiyan Arkeolojisi Müzesi'ne, başta Doğu olmak üzere, kilise antik çağına ait her türlü anıtın toplanması, incelenmesi ve saklanması amacıyla bir tüzük imzaladığımı ve zengin fonlar ayırdığımı bilin. Ve sizden yarın, modern yaşamı, ahlakı ve gelenekleri Kutsal Ortodoks Kilisesi'nin gelenek ve kurumlarına yaklaştırmak

için alınması gereken önlemleri benimle görüşmek üzere aranızdan bir komisyon seçmenizi rica ediyorum! Ortodoks kardeşler! Kim bu vasiyetimi beğeniyorsa, kim gönülden hissederek bana gerçek liderim ve hükümdarım diyebilirse benimle gelsin. (Solovyov, 1988:753)

Bu sözler üzerine Ortodoksların çoğu yayında kalan az sayıdaki Katolik’le sessizce duran Papa’ya yan gözle bakarak hükümdarın yanına geçerler. Ancak çoğunluk gitse de Ortodoksların temsilcisi Starets Yuhanna da imparatorun yanına gitmek yerine Papa’nın yanına gider. Bunun üzerine hükümdar bir diğer rüşvetini açıklar ve yıllık bütçesi oldukça yüksek olan bir enstitünün kurulacağından söz eder. Profesör Pauli ile temsil edilen bilim taraftarı ilahiyatçıların çoğu bu teklif üzerine imparatorun tarafına geçer. Ancak Profesör Pauli de onun yanına gitmek yerine Papa ve Starets Yuhanna’nın tarafına geçer. Hükümdar bu olanlar karşısında üzgün bir sesle “Sizin için başka ne yapabilirim? Benden ne istiyorsunuz? Hristiyanlıkta sizin için en değerli olan şey nedir?” (Solovyov 1988:754) diye tekrar sorar. Hükümdarın sorusuna karşılık Starets Yuhanna, mum gibi beyaz bir suratla ayağa kalkar ve şöyle cevap verir:

Yüce egemen! Hristiyanlıkta bizim için en değerli olan Mesih’in kendisidir - O’nun Kendisi ve O’ndan gelen her şey, çünkü İlahi vasfın tüm doluluğunun bedensel olarak O’nda bulunduğunu biliyoruz. Ama efendim, sizden gelen her iyi şeyi kabul etmeye hazırız, yeter ki sizin cömert elinizde Mesih’in kutsal elini tanyalım. Ve sorunuza: Bizim için ne yapabilirsiniz, işte doğrudan cevabımız: Şimdi burada önümüzde, bedene giren, dirilen ve henüz gelmemiş olan Tanrı’nın Oğlu İsa Mesih’i vaaz edin - O’nu vaaz edin ve biz sizi O’nun ikinci görkemli gelişinin gerçek öncüsü olarak sevgiyle kabul edelim. (Solovyov, 1988:754)

Hükümdar bu sözler üzerine öfkeden kendini kaybetmek üzereyken içinden “sessiz ol ve hiçbir şeyden korkma” diyen bir ses duyar. Bu sırada hükümdarın büyücüsü Apollonios cüppesine sarılı otururken bir şey yapmaya hazırlanır gibidir ve aniden tapınağın açık penceresinden kara bir bulutun geldiği görülür. Starets dehşetle Deccal diye bağırır ve tam o anda tapınakta çakan bir şimşek Starets’in üzerine düşer. Hükümdar Starets’in yerde yatan ölü bedenini göstererek Tanrı babasının oğlunun intikamını aldığını söyler ve aceleyle kendisini yeni efendi olarak ilan edip konsey kararını yazdırır. Ancak bu defa da Papa Petrus ayağa kalkar ve öfkeyle hükümdara bizim tek efendimiz yaşayan Tanrı’nın oğlu İsa Mesih’tir der. Büyücü, Papa daha konuşurken hazırlığını yapar ve Starets’in başına gelenler Papa’nın da başına gelir. Hükümdar tüm düşmanların babamın eliyle yok olacak sözleriyle öfkeyle tapınağı terk eder. Herkesin korku ve dehşet içinde kaldığı o anlarda Profesör Pauli aksine canlanmış gibidir. Kararlı adımlarla sahneye çıkar ve bir bildiri kaleme alır:

Kudüs’te toplanan Tanrı’nın kiliseleri ekümenlik konseyi Doğu Hristiyanlığının başpiskoposu olan çok mübarek kardeşimiz Yuhanna’nın, büyük aldatıcı ve Tanrı’nın düşmanını, Tanrı’nın sözünde bildirilen gerçek Deccal olduğunu ifşa ettikten sonra ve Batı Hristiyanlığının başpiskoposu olan kutsanmış babamız Petrus, onu yasal ve doğru bir şekilde Tanrı Kilisesi’nden süresiz olarak aforoz etti. Şimdi, hakikat uğruna öldürülen Mesih’in tanıkları olan bu iki kişinin cesetleri

önünde şu emri veriyor: Aforoz edilenlerle ve onun iğrenç topluluğuyla tüm iletişimi kesmeli ve çöle çekilip gerçek Rabbimiz İsa Mesih'in kaçınılmaz gelişini beklemeliyiz. (Solovyov, 1988:756)

Görüldüğü üzere Deccal'in krallığına üç dinin resmî kilise temsilcileri ile Mesih hakikati hatırlatılarak güçlü bir karşı çıkış yaşanır. Bu sahne Solovyov'un sahte teokrasi eleştirisini somutlaştırır. Ancak bununla birlikte bu durum, Solovyov'un eski düşünceleriyle karşıtlık olarak okunan bir açı yaratır. Örneğin, Yevlampieyev, Solovyov'un, bu durumda hem kiliseye hem de târihi Hristiyanlığa olan konumunu ve yaklaşımını değiştirdiğini belirtir. Araştırmacıya göre Solovyov, daha önce târihi kiliseyi "tapınak Hristiyanlığının" taşıyıcısı olarak görmektedir. Ona göre kilise insanların yaşamlarını etkilemeyen, kendisini tapınağın duvarları içine hapseden ritüellere dayalı bir Hristiyanlık yaratmıştır. Oysa şimdi Solovyov, bu bakış açısını yeniden değerlendirir: *Deccal'e Dair Kısa Hikâyesi*'nde, nihayetinde en yüksek gerçeğin taşıyıcıları olarak ortaya çıkarlar; Katolik Papa Petrus, Ortodoks Starets Yunanna ve Protestan ilahiyatçı Profesör Pauli kilise insanlarıdır. Her ne kadar kendilerini azınlıkta bulsalar da - üç dinden oluşan halkın çoğu Deccal'in iradesine boyun eğerken- onlar Mesih hakikati için isyan etmişlerdir. Bu değişimin itici gücü ise Yevlampieyev'e göre yaklaşan ölümünü hisseden Solovyov'un, görünüşe göre ölümün dehşetine karşı koyamaması ve ölümünü hiç düşünmeyen, aniden yaklaşan sonun dehşetini hisseden pek çok insan gibi davranarak, bu dehşetten kilise ve dogmatik öğretiye sığınarak kaçmaya çalışmasıdır. Buradaki dramatik durum ise Solovyov'un tüm yaşamı boyunca geleneksel dogmatik dindarlığı ve onun temsilcisi olan tarihsel kiliseyi eleştirmiş olmasıdır (Yevlampieyev, 2010:12-30). Ancak Moçulski'nin yaklaşımıyla meseleyi ele alırsak Yevlampieyev'in görüşlerine katılmak pek de mümkün değildir. Moçulski'ye göre Solovyov, yaşamının sonunda özgür teokrasi idealinde yer alan planı yeniden inşa etmek zorunda kalır. Aslında inançlarının özü değişmeden kalır, Tanrısal krallığın kurulacağına, insanlığın onun gelişine hazırlanması gerektiğine, bunun için de tüm gerçek Hristiyanların birleşmesi gerektiğine olan inancını sürdürür. Ancak artık bu birliği, kiliselerin bütünsel olarak birleşmesi olarak değil az sayıdaki hakiki iman sahibinin birliği olarak görür (Moçulski, 2022: 212). Bu bağlamda, burada mesele birliği sağlayacak kişilerin kiliselerin resmî temsilcileri olması değildir. Nitekim eserde de gördüğümüz üzere temsilcilerin yaklaşımına karşın büyük çoğunluk Deccal'in yanına geçmiş, üç mezhebin temsilcisi bir avuç inananla kalmıştır. Burada Solovyov'un düşüncelerindeki değişim, kilise temsilcileri ile ilgili değil kötülükle, yani Deccal ile mücadelenin sadece az sayıdaki imanlı insanla gerçekleşebileceği yönündedir. Böylece eski bütünsel birlik teorisinin şematik yapısından vazgeçmiş görünür. Artık Solovyov için mesele dışsal olarak büyük teokrasi inşası değil; gerçekten imanlı insanların hakiki birliğidir.

Hikâyenin devamında Profesör Pauli yazdığı bildiriye yanında kalan herkese imzalattı ve cesetleri olarak tapınaktan çıkmak üzereyken hükümdarın askerleri gelir ve semavi ateşle öldürülen iki baş belasının cesetlerinin herkese ibret olması için sokakta sergileneceğini bildirir. Pauli, karara uymak zorunda kalır, zira yanında bir avuç Hristiyan kalmıştır ve onlarla birlikte dağa çekilir. Onlar dağa çekildiğinde hükümdar, sevgili yoldaşı Apollonios'u Papa olarak seçtirir ve hükümdarın verdiği güvencelerle tüm kiliselerin birleşmesi için bir

yasa hazırlanır. Yeni Papa hükümdarla beraber salona girdiğinde tapınakta parlak noktaların koşuşturması, *yeraltından zamanı geldi bizi içeri alın kurtarıcılar* diye seslenen şeytani sesler, yukarıdan dökülen çiçekler, hiç duyulmamış güzellikle ezgiler gibi çeşitli büyü mücizeler gerçekleşir. Dört gün boyunca imparator ve yeni Papa türlü mucizelerle halkı eğlenceye boğarken dağa çekilen Hristiyanlar sürekli dua ederler. Dördüncü günün akşamı hava karardığında Profesör Pauli ve az sayıdaki yoldaşı Hristiyan kardeşlerinin cesetlerini almak için Kudüs'e doğru yola çıkarlar. Diriliş Tapınağı'nın girişine varlıklarında, Papa Petrus ve Starets Yuhanna'nın cesetlerinin kaldırılma yattığını görürler. Muhafız askerler derin bir uykuda olduğu için cesetleri götürmeleri mümkün olur. Bununla birlikte cesetleri götürürken cesetlerin çürüme belirtisi göstermediğini, hatta uyusuk veya ağır bile olmadıklarını fark ederler. Onları sedyelere kaldırıp getirdikleri pelerinlerle örterek geldikleri yan yollardan dağa dönerler. Ancak sedyeyi yere indirdikleri anda, cesetler kendilerini saran pelerinleri atmaya çalışarak kıpırdanır. Herkes neşeli haykırımlarla onlara yardım eder çok geçmeden canlanan iki kişi de sağ salım ayağa kalkar. Üç dinî lider, Mesih'le bir oldukları üzerine yemin ederek karanlık bir gecede kiliselerin birliğini ilan ederler.

Bu sırada gecenin karanlığı aniden parlak bir ışıkla aydınlanır ve gökyüzünde büyük bir işaret belirir: Güneşe bürünmüş bir kadın, ayaklarının altında ay ve başında on iki yıldızdan oluşan bir taç vardır. Bu görüntü bir süre yerinde kalır, ardından sessizce güneye doğru ilerler. Papa Petrus esasını kaldırarak “İşte bayrağımız!” “Hadi onun peşinden gidelim” (Solovyov, 1988:759) diye bağırır ve Tanrı'nın dağı Sina'ya doğru giderler. Görüldüğü üzere burada Solovyov'un özgür teokrasi idealinin temelini oluşturan kiliselerin birleşmesi gerçekleşir. Bu birleşmede en önemli noktalardan biri Ortodoks ve Protestan liderlerin Katolik Papa Petrus'un öncülüğünü kabul etmesidir. Deccal-imparatorun çağrısına uymayarak kendini kalabalıktan ilk ayıran Papa Petrus'tur ve ardından Starets Yuhanna ve Profesör Pauli de onun yanına gider. Ayrıca kilise birliğinin ilan edildiği gecede, yine ilk olarak Papa esasını yere vurarak Sina dağına doğru yolculuk emrini verir. Bu kabul, Solovyov'un teokrasi idealindeki hiyerarşiyi sürdürdüğünü göstermektedir.

Bay Z, Deccal hikâyesini burada sonlandırır. Çünkü ona el yazmalarını veren Pansofiy hastalanmış ve eserini tamamlayamadan ölmüştür. Deccal hikâyesinin sonu, onunla birlikte Danilov manastırına gömülmüştür. Ancak sohbetin meraklı dinleyicilerinden olan kadın, öyküyü nasıl sonlandıracağını mutlaka Bay Z'ye anlatmış olduğunu söyleyerek hikâyenin sonunu öğrenmek ister. Bay Z, detayları hatırlamasa da ana özellikleri ile aklında kalanları anlatmaya başlar. Bu detay çalışmamız bağlamında oldukça önemlidir. Zira hikâyenin devamı tamamen Bay Z'nin aklında kalanların, yani kendi süzgecinden geçirdiklerinin aktarımı olacaktır ve Solovyov eserin ön sözünde Üçüncü Sohbet'te Bay Z'nin bakış açısını savunduğunu belirtmiştir (Solovyov, 1988: 640).

Bu çerçevede Bay Z'nin aklında kalanlarla anlattığı hikâyenin devamında hükümdar, yeni Papa ile egemenliğini sürdürürken beklenmedik bir şey yaşanır ve Yahudiler ayaklanırlar. Başlangıçta İsrail'in dünya çapında hâkimiyeti adına Kudüs'e taşınan hükümdarı Mesih olarak kabul edip ona bağlılıklarını sunan Yahudiler, onu kendileri ile aynı kandan bir İsraili

olarak görürler. Ancak bir gün tesadüfen hükümdarın sünnet olmadığını fark ederler ve önce Kudüs ardından tüm Filistin ayaklanır. Böyle bir ayaklanmayı beklemeyen imparator, soğukkanlılığını yitirerek ayaklanan herkesi ölüme mahkûm eden bir ferman ilan eder. On binlerce kişi acımasızca öldürülse de milyonlarca Yahudi'den oluşan bir ordu toplanarak hükümdarla savaşa tutuşur. Hükümdar önce kaçır daha sonra Suriye'de çeşitli kabilelerden oluşan bir orduyla ortaya çıkar. İki ordu karşı karşıya geldiğinde büyük bir deprem olur ve hükümdarla birliklerinin bulunduğu yerde korkunç bir yanardağ krateri açılarak imparatoru ve adamlarını yutar. Yahudiler korkuyla kaçıp Kudüs'e vardıklarında gökyüzü doğudan batıya doğru büyük bir şimşekle aydınlanır ve kraliyet kaftanı içinde, çarmıha gerilmiş ellerinde çivilerin yara izleriyle Mesih'in kendilerine doğru indiğini görürler.

Burada Deccal'den kurtuluşu Yahudilerin sağladığını görmek ilk bakışta paradoksal görünmektedir. Zira Solovyov kiliselerin birliği idealinde Katolik Papa'yı merkeze yerleştirir. Bu bağlamda, Yevlampiyev, bu durumu Yahudilerin Deccal'in dinin saçma ayrıntılarını ihlal etmesine duyduğu öfkenin, Hristiyan kilisesinin başarılı birliğinden daha çok dinî yaşamın ciddi bir gerçeği olarak ortaya çıktığını belirtir. Bu durum, araştırmacıya göre Solovyov'un eski idealleriyle yakıcı bir biçimde alay etmesinden başka bir şey değildir. Artık Solovyov, dünyayı Deccal'den kurtarma meselesini tamamen yalnızca Tanrı'ya emanet etmiştir (Yevlampiyev, 2010: 12-30). Öte yandan bir diğer araştırmacı Anastasiya Gaçeva ise tam aksi bir görüş bildirir ve Solovyov'un Yahudi halkına olan inancının somutlaştığını belirtir. Bu inancı belirleyen ise Vahiy kitabıdır (Откровение). Zira Solovyov, Deccal düşüncesini temelde Vahiy kitabına dayanarak inşa etmiştir (Gaçeva, 2010:50-82).

Olay örgüsünün aktarımına geri dönersek Yahudiler Deccal'i ateş gölüne atmayı başardıkları aynı anda Sina Dağ'ında bulunan Katolik Papa Petrus, Ortodoks Starets Yuhanna ve Protestan Profesör Pauli, Mesih'in indiği yere doğru giderler. Onlara Deccal tarafından idam edilen Yahudiler ve Hristiyanlar da eşlik eder. Mesih'le beraber dirilenler onunla bin yıl hüküm sürer (Solovyov, 1988: 759-760).

Görüldüğü üzere eser, Mesih'in bin yıllık hâkimiyetine gönderme yapan bir zaferle biter. Nitekim araştırmacı Anastasiya Gaçeva'ya göre hikâyenin sonu, Solovyov'un eserinin tarihsel kötümserlik ve eski ideallerinden vazgeçmesi olarak anlaşılmasındaki ilk çatlaktır ve iddia edilen düşünceleri çürütmektedir. Peki, bu durumda Solovyov'a ithaf edilen eski ideallerinden, inançlarından vazgeçtiğine yönelik düşüncelerin nedeni nasıl açıklanacaktır? Araştırmacıya göre Solovyov'un *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'de insanüstü bir imparator tarafından kurulan bir "dünya monarşisini" tasvir ederek kendi teokrasi kavramını alaşağı ettiği tezini öne sürenler, Deccal devletinde Solovyov'un teokrasinin olmadığı gerçeğini görmemektedirler. Çünkü asıl şey yoktur - Tanrı'nın ruhu, hâkimiyeti canlandıran lütf-inayet yoktur (Gaçeva, 2010: 50-82). Oysa Solovyov için en önemli şey Tanrısal lütf ve bu inançta kurtuluşa dair karamsarlığa yer yoktur.

Bunun en açık örneklerden biri İkinci Sohbet'te Bay Z'nin anlattığı iki münzevinin hikâyesidir. Bir mağarada hiç konuşmadan dua ederek, ilahiler söyleyerek yaşayan iki münzevi bir gün şeytanın ayartmasına kanarak İskenderiye'ye gider. Burada içki içip, sefahat yapan müminler mağaralarına dönerken biri büyük bir kedere kapılır. Tüm ibadetlerinin,

çabalarının boşa gittiğini, yaşamını dönülmez bir biçimde mahvettiğini düşünür. Diğer münzevinin neşe içinde olduğunu görünce şaşkınlıkla neden üzgün olmadığını sorar ve işledikleri günahları hatırlatır. Ancak ikinci münzevi onun söylediklerinin tam aksini iddia eder. Birinci münzevi bütün geceyi ağlayarak geçirdikten sonra artık kurtuluşu kaybettiğini düşünerek İskenderiye'ye döner ve kendinî sefil bir hayata teslim eder. Paraya ihtiyacı olduğunda, diğer eğlence düşkünleriyle işbirliği yaparak zengin bir tüccarı öldürüp soyar. Bu nedenle idam cezasına çarptırılarak tövbe etmeden ölür. İkinci münzevi ise çileci yaşamını sürdürerek kutsallığın en yüksek derecesine ulaşır ve adı kiliselere verilir. Bu hikâyenin sonunda varılan sonuç; umutsuzluk dışındaki tüm günahlardan Tanrı'nın lütfuyla kurtulmanın mümkün olduğudur (Solovyov, 1988: 674-676).

Böylece iddia edildiği gibi Solovyov'un *Deccal* hikâyesinde eski ideallerinin çöküşüyle karamsar bir tarihin sonu algısına gömüldüğünü kabul etmek pek mümkün değildir. Üç *Sohbet*'in ruhu, kötülüğün kaybetmesini simgeler ve Mesih'le simgelenen iyiliğin ışığı ile aydınlanırken, kurtuluş umudu daimi olarak parlar. Nitekim Moçulski de Solovyov'un *Deccal'e Dair Kısa Hikâye'sinde* ifade bulan eskatolojisini umutsuzlukla ilişkilendirmez. Ona göre Solovyov, *Deccal*'in gelişini, kıyameti kabul eder ancak bunu evrensel bir yıkım olarak değil; dünyanın anlamı ve kurtuluşa giden yol olarak kabul eder. Bu bağlamda, Solovyov'un buradaki ruh hâli onu Mısır'a ikinci seyahate sürükleyen ruh hâlinde çıktığı, hayal kırıklıklarının geride kaldığı ve ikinci gelişin coşkulu beklentisi içinde olduğu zamandır (Moçulski, 2022: 238-239).

Sonuç

Sonuç olarak Solovyov'un *Deccal'Dair Kısa Hikâye'sinin* incelemesi göstermektedir ki düşünür, bu hikâye ile eski ideallerinden vazgeçmemiş, yaşamı boyunca savunduğu tek ideal olan Mesih'e dair son sözünü söylemiştir. Tarihsel-toplumsal süreç, özgür teokrasi idealinin hayata geçirilmesi ile ilgili zaman zaman Solovyov'u hayal kırıklığına uğratmıştır. Nitekim Yevlampiyev ve Levitski gibi araştırmacılar Solovyov'un yaratıcılığını üç aşamada değerlendirirken üçüncü aşamayı insanlığı bekleyen yıkıma dair eskatolojik duyumsayış ve hayal kırıklığı dönemi olarak tanımlamışlardır. Bu kabul, Solovyov'un evrensel ideallerinin tam aksi bir durumda olan Rusya gerçekliği ve düşünürün bizzat deneyimlediği şeytanla karşılaşmayla, yaklaşan ölüm sezgisi gibi olgular bağlamında doğru kabul edilebilir. *Deccal'e Dair Kısa Hikâye*'yle özdeşlik kurulması noktasında ise iki farklı hususu birbirinden ayırmak gerekmektedir.

Solovyov'un *Deccal* hikâyesinin araştırmacıların hayal kırıklığı ve geçmiş ideallerden vazgeçme olarak adlandırdıkları üçüncü döneme uygunluk içinde Avrupa ve Rusya için Moğol boyunduruğuna dayanan bir yıkımla başladığı doğrudur. Ancak burada dikkate alınması gereken esas husus, eserin başı değil sonudur. Zira Solovyov'un ön sözde Mesih'in modasının geçtiğini ya da hiç var olmadığını düşünen insanların “gerçek Hristiyanlar” olarak adlandırılmakta ısrar ettikleri ve boş vaazlarını çarpıtılmış İncil sözleriyle örttükleri bir düzende, küçümseyici bir umursamazlık göstermek mümkün değildir sözleriyle vurguladığı üzere eserinin amacı; *Deccal* krallığının gücünü göstermek değil, sahteliğini ve yıkılışını göstermektir.

Bu bağlamda, esasında ideallerinin özü aynı kalan Solovyov, teokrasi idealini vaaz ettiği uzun yaratıcılık yılları boyunca dıřsal ve kitlesel birliğin, yani tüm kiliselerin birleşmesine çok önem vermişken, yaşamının sonunda bu idealden vazgeçmemiş sadece içsel, hakiki birliğin önemini öne çıkarmıştır. Nitekim Deccal hikâyesinde görüldüğü üzere üç resmî kilisenin öncülüğünde karanlık bir gecede manevi bir biçimde kiliselerin birliği gerçekleşmiştir. Ancak düşünürün yaşamı boyunca tasavvur ettiği resmî, kitlesel biçimiyle değil, bir avuç hakiki Mesih taraftarıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Solovyov'un eseri, ideallerin çöküşü değil, içsel bir dönüşüm ve derinleşme olarak yorumlanmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu makale, orijinal veriler temelinde hazırlanmış özgün bir araştırma makalesidir. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olup başka bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Yazar, araştırma sürecinde etik ilkelere ve kurallara uymuştur.

Yazarların Katkı Düzeyleleri: Makale tek yazarlıdır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Finansal Destek: Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and Publication Ethics Statement: This article constitutes an original research paper based on original data. It has neither been published previously nor submitted for publication elsewhere. The author has adhered to ethical principles and guidelines throughout the research process.

Authors' Contributions: The article is authored solely by one individual.

Ethics Committee Approval: Ethical committee approval is not required for this study.

Financial Support: No financial support was obtained for this research. Conflict of Interest: There are no potential conflicts of interest related to this study

Kaynakça

- Berdıyayev, N. (1971). *Russkaya ideya. Osnovniye problemy russkoy misli XIX veka i načala XX veka*, YMCA-Press.
- Çalov N. M., vd. (1997). *Russkaya filozofiya v litsah*. İzdaniye jurnalı "Yunost".
- Ğačeva, A. G. (2010). Filologiya na sluzbe filozofii: Opıt analiza tryoh razgovorov Vladimira Solovyova, *Solovyovskogo issledovaniya*. 2(26): 50-82.
- Levitski, S. A. (1996). *Očerki po istorii Russkoy filozofii*. İzdatel'stvo Kanon.
- Losev, A. F. (1983). *V. Solovyov*. İzdatel'stvo Misl.
- Moçulski, K. V. (2022). *Gogol. Solovyov. Dostoyevski*. Azbuka verı, Hudojestvenaya literatura.
- Solovyov, V. S. (1988). *Soçineniya v dvuh tomah. Tom II*. Akademiya nauk SSSR institut filozofii İzdatel'stvo Misl.
- Solovyov, V. S. (1989). *Soçineniya v dvuh tomah, Tom II*. İzdatel'stvo Pravda.
- Solovyov, S.M. (1997). *Jizn i tvorčeskaya evolyutsiya Vladimira Solovyova*. İzd. Jizn s bogom.
- Sugatova, Y.P. (2001). *Problema obščestvennogo ideala v filozofii Solovyova*. Barnaulski Gosudarstvenniy universitet.
- Şapovalov, V. F. (1997). Filozofsko-istoričeskiye vozzreniya V.S.Solovyova, *Filozofiya i Obščestvo*, 4, 1-20.

Yevlampiyev, İ. İ. (2014). İstoriya *russskoy filosofii*. İzdatel'stvo RHGA.

Yevlampiyev, İ. İ. (2010). Zagadka kratkoy povesti ob antihrista V. Solovyova, *Solovyovskogo issledovaniya*, 3(27), 12-30.

Elektronik Kaynaklar

URL-1 Fedotov. G. P. (1926). *Ob antihristovom dobre, Put'*, No:5, Erişim Adresi: https://azbyka.ru/otechnik/Georgij_Fedotov/ob-antihristovom-dobre/

URL-2 Şestov, L. (1927). *Umozreniye i apokalipsis (religioznaya filosofiya V.Solovyova)*, Erişim Adresi: http://www.vehi.net/shestov/Solovyov.html_

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).